

TĂNG CƯỜNG SỰ THỐNG NHẤT GIỮA LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TRONG GIẢNG DẠY CÁC MÔN KHOA HỌC XÃ HỘI Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC

Phạm Ngọc Thạch

Trường Đại học Y Hà Nội

Tóm tắt: Một trong những nguyên tắc quan trọng nhằm nâng cao hiệu quả của đổi mới giáo dục và đào tạo là kết hợp chặt chẽ giữa lý luận và thực tiễn. Nhất là, việc giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học ở nước ta, việc tăng cường sự thống nhất của mối quan hệ này càng trở thành yếu tố quyết định đến chất lượng giảng dạy. Bài viết chỉ ra thực chất sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn, đồng thời luận chứng một số giải pháp nhằm tăng cường mối quan hệ này trong việc giảng dạy các môn khoa học xã hội tại các trường đại học ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: lý luận, thực tiễn, khoa học xã hội

Nhận bài ngày 05.3.2019; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 05.4.2019

Liên hệ tác giả: Phạm Ngọc Thạch; Email: phamngoctbach@gmail.com

1. MỞ ĐẦU

Sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội là sự kết hợp chặt chẽ giữa nội dung và phương pháp giảng dạy của giảng viên trong quá trình truyền thụ tri thức nhằm đảm bảo sự nhuần nhuyễn giữa lý luận và thực tiễn trong từng nội dung giảng dạy giúp người học phát triển năng lực tư duy và năng lực thực tiễn, đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ được giao sau khi ra trường. Quá trình truyền thụ tri thức các môn khoa học xã hội cần bám sát và gắn với tình hình thực tiễn xây dựng đất nước, bảo vệ Tổ quốc để minh chứng cho lý luận được trình bày. Thực tiễn và lý luận luôn có sự thống nhất trong mối quan hệ chặt chẽ, biện chứng. Thực tiễn là cơ sở, nguồn gốc, là động lực và có vai trò quyết định lý luận. Bởi vậy, trong giảng dạy ở các trường đại học, người giảng viên cần thường xuyên cập nhật thực tiễn, bổ sung, phát triển lý luận. Đây chính là yêu cầu bắt buộc đối với mỗi giảng viên. Không làm được điều này, bài giảng sẽ xa rời thực tiễn, lạc hậu, không theo kịp sự phát triển của thực tiễn.

2. NỘI DUNG

2.1. Thực chất của việc tăng cường sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học

Giảng viên giảng dạy các môn khoa học xã hội trong các trường đại học phải luôn bám sát nội dung và chương trình, đồng thời, phải hướng tới sự vận động của thực tiễn. Những tri thức mới cần được bắt nguồn, khái quát từ thực tiễn phát triển của xã hội, của đất nước, của nhân loại để bổ sung, đưa vào giảng dạy các môn khoa học xã hội. Do đó, trong quá trình giảng dạy lý luận các môn khoa học xã hội, giảng viên cần phải bám sát sự thay đổi của thực tiễn để có tri thức thực tiễn vận dụng vào quá trình giảng dạy. Một số nghiên cứu cho thấy, sinh viên không hứng thú với một số môn khoa học xã hội, chẳng hạn như các môn lý luận chính trị: Triết học, môn Tư tưởng Hồ Chí Minh, môn Đường lối cách mạng của Đảng Cộng sản Việt Nam... Trong đề tài NCKH cấp Bộ “Thực trạng dạy và học các môn khoa học xã hội - Khảo sát ở trường Đại học Cần Thơ, Đại học Đồng Tháp và Đại học An Giang”, Trần Văn Hiếu và cộng sự khẳng định, nhìn chung mức độ áp dụng phương pháp truyền thống thiên về lý luận ở các trường này trong giảng dạy các môn khoa học xã hội vẫn còn cao. Một số giáo viên ở các trường được khảo sát trong đề tài bước đầu đã có vận dụng phương pháp giảng dạy tích cực, bước đầu gắn với thực tiễn nhưng chưa nhiều và kết quả thu được còn thấp: 25,7% sinh viên hứng thú với môn học; 20,7% sinh viên học đối phó; 8,3% sinh viên chán nản; 45,3% sinh viên trả lời phân vân khi được hỏi [1, tr.10]. Nguyên nhân của thực trạng trên là do giảng viên chỉ giảng lý luận mà ít liên hệ, gắn với thực tiễn làm cho sinh viên cảm giác không thực tế, thậm chí không biết “học để làm gì”, “vô bổ”. Do vậy, nhận thức đúng thực chất, xác định nội dung và tăng cường liên hệ với thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội là cần thiết.

Giảng viên giảng dạy các môn khoa học xã hội trong các trường đại học phải luôn bám sát nội dung và chương trình, đồng thời, phải hướng tới sự vận động của thực tiễn. Những tri thức mới cần được bắt nguồn, khái quát từ thực tiễn phát triển của xã hội, của đất nước, của nhân loại để bổ sung, đưa vào giảng dạy các môn khoa học xã hội. Do đó, trong quá trình giảng dạy lý luận các môn khoa học xã hội, giảng viên cần phải bám sát sự thay đổi của thực tiễn để có tri thức thực tiễn vận dụng vào quá trình giảng dạy.

Sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội là hướng đến nhu cầu của thực tiễn của người học sau khi tốt nghiệp ra trường. Việc phản ánh đúng nhu cầu của thực tiễn về phẩm chất, năng lực cần thiết của người học sau khi tốt nghiệp ra trường là điều kiện cơ bản nhất để giảng viên quán triệt nguyên tắc nhằm thực hiện sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy. Đó là yêu cầu thực tiễn trong

công tác đào tạo của các trường đại học ở nước ta hiện nay. Trên cơ sở nghiên cứu thực trạng giảng dạy các môn Lý luận chính trị ở nước ta hiện nay, tác giả Vũ Minh Hùng (Bộ môn Lý luận chính trị, Khoa Khoa học cơ bản - Trường Đại học Bà Rịa - Vũng Tàu) nhận thấy phương pháp mà các giảng viên sử dụng chủ yếu là phương pháp thuyết trình hết sức đơn điệu, “thầy đọc, trò chép”, thiên về lý luận, thiếu thực tiễn trong cuộc sống hiện tại và sau khi ra trường - dẫn đến bài giảng thiếu sức sống, sức hấp dẫn, thiếu sức thuyết phục, không sinh động, không tạo cảm hứng trong giờ học cho sinh viên đang là hiện tượng khá phổ biến tại các trường đại học, cao đẳng, các cơ sở đào tạo ở nước ta hiện nay [2].

Thực chất tăng cường sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học là hoạt động tích cực, chủ động, sáng tạo của giảng viên trong quá trình truyền thụ tri thức và bảo đảm sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn ngày càng nhuần nhuyễn, đáp ứng ngày càng tốt hơn yêu cầu đào tạo của nhà trường. Đòi hỏi người giảng viên trong quá trình truyền thụ tri thức cần giải thích lý luận bằng các hiện tượng thực tiễn của sự phát triển của đất nước, đồng thời, cần hướng người học biết vận dụng lý luận vào thực tiễn công việc của mình trong tương lai. Quá trình này đặt ra những yêu cầu cao về cả trình độ, kỹ năng và phương pháp đối với người giảng viên giảng dạy các môn khoa học xã hội trong các trường đại học ở nước ta hiện nay. Tác giả Nguyễn Hữu Tín trong Hội thảo khoa học “Đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập các môn Lý luận chính trị” (Trường Đại học Tôn Đức Thắng tổ chức) đã nhấn mạnh sự cần thiết phải đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập các môn Lý luận chính trị; đồng thời với việc cung cấp các tri thức khoa học chuyên ngành, cần trang bị cho sinh viên thế giới quan, nhân sinh quan, phương pháp luận, ý thức hệ, hình thành được tính độc lập trong tư duy và sử dụng được lý luận, tri thức, kinh nghiệm để ứng dụng và giải quyết các vấn đề đặt ra trong thực tiễn. Theo đó, tác giả cho rằng, cần lấy người học làm trung tâm; đa dạng hóa các phương pháp giảng dạy (sử dụng phương pháp đối thoại trực tiếp giữa người học và người dạy, kết hợp thuyết trình, thảo luận, kết hợp truyền thống và hiện đại; tổ chức và hướng dẫn sinh viên tự học [3]).

Có thể nói, ý kiến của rất nhiều tác giả trong các hội thảo khoa học về giảng dạy các môn khoa học xã hội, trong đó có các môn Lý luận chính trị, đều thống nhất rằng, đã đến lúc cần phải đổi mới phương pháp giảng dạy, kết hợp chặt chẽ giữa lý luận và thực tiễn. Đây không chỉ là quan điểm có tính phương pháp luận, mà còn là vấn đề cốt lõi của việc đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo hiện nay. Không chỉ với các môn Lý luận chính trị, mà với các môn khoa học xã hội khác như Xã hội học, Đạo đức học, Giáo dục công dân..., điều này càng cần thiết.

2.2. Một số yêu cầu mang tính giải pháp trong việc tăng cường sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học

Một là, xuất phát từ quan điểm: thực tiễn là tiêu chuẩn của chân lý [4, tr.167]. Theo đó, tăng cường sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học phải được thể hiện rõ ràng thông qua việc giảng viên cần phải nghiên cứu và lựa chọn thông tin từ thực tiễn vào bài giảng một cách khoa học, phù hợp với nội dung từng bài giảng, từng chuyên đề và đối tượng người học. Điều này đòi hỏi, giảng viên cần có trình độ tri thức sâu rộng về nội dung mình đảm nhiệm giảng dạy và kiến thức liên ngành. Bởi, trong giảng dạy, một vấn đề lý luận có thể sử dụng nhiều nội dung, lĩnh vực thực tiễn để liên hệ. Do đó, để phần liên hệ thực tiễn đảm bảo tính khoa học, giảng viên không những cần nắm vững kiến thức lý luận của toàn bộ nội dung bài giảng, mà còn phải lựa chọn và sắp xếp để đưa thông tin, tư liệu thực tiễn vào bài giảng phù hợp với từng vấn đề cụ thể trong chuyên đề, phù hợp với đối tượng sinh viên. Đặc biệt, tư liệu thực tiễn đưa vào bài giảng cần mang tính điển hình, mang tính thời sự, tránh tình trạng lạm dụng, thậm chí “hư cấu” thực tiễn.

Hai là, lý luận cần xuất phát từ thực tiễn, những nếu thực tiễn mà không có lý luận luận thì sẽ trở thành “thực tiễn mù quáng”. Do vậy, trong giảng dạy, giảng viên cần khắc phục các biểu hiện của bệnh “kinh nghiệm”, “bệnh kém lý luận”, bệnh “khinh lý luận”. Trong việc giảng dạy các môn khoa học xã hội ở các trường đại học, người giảng viên cần sử dụng những kiến thức lý luận để hướng vào việc lý giải và làm sáng tỏ những vấn đề của thực tiễn, nhất là những vấn đề mới, bức xúc mà thực tiễn cuộc sống của những người học đang đặt ra. Thông qua từng bài giảng, giảng viên cần cung cấp những kiến thức thuộc lĩnh vực chuyên môn mà người học đang thiếu, đang cần, không được né tránh hoặc phân tích, giải thích một cách qua loa, thiếu tính thuyết phục những vấn đề bức xúc đang đặt ra trong thực tế. Do vậy, giảng viên giảng dạy các môn khoa học xã hội phải tìm tòi, không ngừng làm giàu vốn tri thức của mình để có năng lực tư duy lý luận tương xứng, kịp thời cập nhật những thông tin thực tiễn, chủ động phân tích, lý giải một cách khoa học những vấn đề thực tiễn, khái quát thành lý luận, tạo niềm tin khoa học cho sinh viên và sự thống nhất cao về tư tưởng, góp phần tạo sự đồng thuận xã hội trước những vấn đề mà thực tiễn cuộc sống đặt ra.

Ba là, kết hợp giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy, đòi hỏi giảng viên cần thường xuyên tìm hiểu, nghiên cứu, cập nhật, làm mới kiến thức lý luận. Bởi thực tiễn luôn luôn vận động, biến đổi hàng ngày, thậm chí hàng giờ, nên những sản phẩm lý luận khoa học xã hội, đôi khi, ngay từ khi ra đời đã bộc lộ những yếu tố “tụt hậu” ở mức độ nhất định so với

sự vận động nhanh chóng và biến đổi của thực tiễn. Do đó, người giảng viên phải thường xuyên nắm bắt thông tin, khai thác những nguồn tư liệu mới phục vụ công tác giảng dạy, nhất là việc tiếp cận những công trình khoa học, những phát minh mới được công bố, đồng thời cần tích cực tham gia các diễn đàn, hội thảo khoa học nhằm nâng cao trình độ và cập nhật kịp thời những thay đổi, phát triển của nhân loại. Giảng viên giảng dạy môn khoa học xã hội không những phải sâu sát, nắm chắc tình hình thực tiễn mà còn phải biết hệ thống hóa các vấn đề thực tiễn đã và đang diễn ra để minh chứng cho nội dung lý luận mà mình đang giảng dạy, nghiên cứu. Giảng viên cần có năng lực nghiên cứu, tổng kết thực tiễn, trên cơ sở tiếp thu thông tin từ thực tiễn nhằm đúc rút thành lý luận; chủ động trong nghiên cứu thực tế, đặc biệt là các mô hình, điển hình trên các lĩnh vực của đời sống xã hội ở các địa phương, đơn vị để có sự tổng kết, kịp thời phát triển lý luận, áp dụng sáng tạo vào hoạt động giảng dạy.

Bốn là, giảng viên cần tích cực đổi mới nội dung và phương pháp giảng dạy. Tăng cường đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng lấy người học làm trung tâm, phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học; học phải đi đôi với hành. Những thay đổi to lớn về mặt xã hội dưới sự tác động của khoa học kỹ thuật và công nghệ, xu thế toàn cầu đã và đang đặt ra cho công tác đào tạo những yêu cầu mới. Ngày nay, đào tạo không chỉ dừng lại ở mục đích cung cấp cho sinh viên những tri thức, mà quan trọng hơn là trang bị cho sinh viên phương pháp học tập, phát triển tư duy, sáng tạo, biết suy nghĩa độc lập, biết phát hiện và giải quyết vấn đề, phát triển các kỹ năng... Để đạt được mục tiêu này, công tác đào tạo ở các trường đại học phải đổi mới toàn diện, trong đó, chủ trọng cách dạy và cách học theo hướng trang bị kiến thức và trang bị kỹ năng nhận biết và giải quyết vấn đề.

Đổi mới nội dung và phương pháp giảng dạy phải dựa trên cơ sở xác định rõ ràng, chính xác mục tiêu, nhiệm vụ của từng môn học trong từng thời điểm lịch sử cụ thể, trong từng giai đoạn cụ thể, từng đối tượng sinh viên cụ thể. Đổi mới nội dung và phương pháp trong giảng dạy các môn khoa học xã hội nhằm hình thành thế giới quan và phương pháp luận khoa học, trang bị cho người học hệ thống các nguyên lý, tạo cho họ khả năng xem xét và xử lý các vấn đề chính trị, xã hội phức tạp. Yêu cầu này đòi hỏi người giảng viên làm công tác giảng dạy các môn khoa học xã hội phải nghiên cứu, lựa chọn nội dung sát với nhu cầu người học, phù hợp với yêu cầu của thực tiễn công tác, đồng thời phải đảm bảo chất lượng đào tạo. Việc sử dụng các phương pháp cần đi vào thực chất nội dung lý luận và luận chứng được những vấn đề thực tiễn kinh tế - xã hội gắn với lĩnh vực, ngành nghề của sinh viên sau khi ra trường, nhằm khơi dậy ở sinh viên sự chủ động tìm tòi lý luận để luận chứng cho những vấn đề thực tiễn mà họ gặp phải và ngược lại

Năm là, quan triết tính khoa học với tính cách mạng trong việc tăng cường thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong giảng dạy các môn khoa học xã hội. Bên cạnh yêu cầu phải

gắn lý luận với thực tiễn, nghiên cứu vấn đề một cách toàn diện, vạch rõ bản chất, quy luật vận động và hình thức biểu hiện của nó, trình bày một cách cụ thể, sử dụng tốt các phương tiện dạy học hiện đại, đánh giá các sự kiện, hiện tượng một cách khách quan, người giảng viên cần quán triệt đường lối, quan điểm, chính sách của Đảng và Nhà nước. Việc giảng dạy cần quán triệt Nghị quyết số 29 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XI) [5], theo đó, dạy học hiện nay không chỉ dừng lại ở việc trang bị cho sinh viên kiến thức, kỹ năng, kỹ xảo cần thiết, mà còn phải giúp họ phát triển tư duy lý luận, hình thành thế giới quan, phương pháp luận cách mạng, khoa học, đáp ứng yêu cầu của nghề nghiệp, sự phát triển của xã hội. Cái khó nhất của người giảng viên là làm sao để thông qua việc trang bị kiến thức của các môn khoa học xã hội để tạo lập cho sinh viên khả năng tư duy trực quan (thực tiễn) tiến lên tư duy lý tính (lý luận) để giúp họ có thể vận dụng một cách sáng tạo những tri thức đã lĩnh hội vào thực tiễn nghề nghiệp, vào cuộc đấu tranh giai cấp trên lĩnh vực chính trị - tư tưởng dưới góc độ chuyên môn của mình, đúng với đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước.

3. KẾT LUẬN

Sự phân tích trên cho thấy, quán triệt sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn trong công tác giảng dạy các môn khoa học xã hội là cách mà giảng viên bám sát chương trình, mục tiêu giảng dạy một cách khách quan, không khiên cưỡng và có tác dụng nâng cao hiệu quả của công tác đào tạo. Hiệu quả của việc vận dụng nguyên tắc này không những trang bị cho người học những kiến thức, khả năng cần thiết, mà còn giúp chính người giảng viên tự nâng cao trình độ của mình trên cơ sở liên tục cập nhật thực tiễn. Từ đó, tạo thành xã hội học tập, đáp ứng yêu cầu, đòi hỏi của sự vận động và phát triển của đất nước trong xu thế hội nhập và phát triển.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Văn Hiếu (2011), “Thực trạng dạy và học các môn Lý luận chính trị- Khảo sát ở trường Đại học Cần Thơ, Đại học Đồng Tháp và Đại học An Giang”, - *Tạp chí Khoa học - Trường Đại học Cần Thơ*.
2. Võ Minh Hùng (2015), “Một số giải pháp nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy các môn Lý luận chính trị của các trường Đại học, Cao đẳng ở nước ta hiện nay”, *Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc gia “Nâng cao chất lượng giảng dạy, học tập các môn lý luận chính trị trong các trường ĐH-CĐ” - Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh phối hợp với Bộ Giáo dục & Đào tạo tổ chức*.
3. Nguyễn Hữu Tín (2012), “Đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập các môn Lý luận chính trị”, - *Tạp chí Khoa học và ứng dụng - Trường Đại học Tôn Đức Thắng*.

4. Lênin (1995), *Toàn tập, tập 18*, - Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), *Nghị quyết số 29 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XI) về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*, ngày 04/11/2013.

STRENGTHENING THE UNIQUE BETWEEN THE THEORY AND PRACTICE IN TEACHING SOCIAL SCIENCES IN UNIVERSITIES

Abstract: One of the important principles to improve the effectiveness of education and training innovation is a close combination of theory and practice. Especially, in teaching social sciences at universities in our country, strengthening the unity of this relationship has become a decisive factor for the quality of teaching. The paper points out the essence of unity between theory and practice, and justifies some solutions to strengthen this relationship in the teaching of social sciences at Vietnamese universities currently.

Keywords: Theory, practice, social science.